

Postaw na zastęp

Postaw na zastęp

Materiał wspierający
wprowadzenie systemu zastępowego

pod red. Michała Budzika

Autorzy

Michał Budzik, Agnieszka Drożdżyńska, Kinga Kolasa, Aleksandra Lodoń,
Marcin Pólkowski, Agnieszka Zamecka

Recenzenci

Joanna Fojt, Szymon Gackowski, Aleksandra Golecka, Czesław Przybytek,
Tomasz Stefaniak

Korekta

Joanna Fojt
Emilia Kulczyk-Prus

Skład i łamanie

Katarzyna Koziół

Ilustracje i załączniki

Wiktoria Drozd

Zdjęcia

Galeria ZHP

Zdjęcie na stronie tytułowej zbiórki 2: Kinga Delimata

© Związek Harcerstwa Polskiego - Główna Kwatera
00-491 Warszawa, ul. Marii Konopnickiej 6
e-mail: inspiracje@zhp.pl
www.cbp.zhp.pl

Spis treści

Słowo wstępne.....	7
Rozruch Zastępu Zastępowych	10
Łączność	18
Ekologia	34
Samarytanka	44
Bohater – Szare Szeregi	52
Autorzy	65

Słowo wstępne

Drodzy Drużynowi!

„Postaw na zastęp!” to projekt skierowany do drużyn harcerskich, w których nie działa system pracy w małych grupach. Przygotowana przez nas propozycja to zestaw gotowych pomysłów i materiałów, które każdy drużynowy może wykorzystać w codziennej pracy. Krok po kroku opisujemy, jak wyglądało u nas wprowadzenie zastępów w drużynach harcerskich.

Pomysł na przeprowadzenie projektu zrodził się w naszym środowisku w wyniku zgłaszanych przez drużynowych problemów z wprowadzeniem systemu pracy zastępami. Jak się okazało, większość drużynowych w naszym hufcu miała ten problem i nie za bardzo wiedzieli, jak się zabrać za jego rozwiązanie, od czego zacząć, co zrobić, żeby w drużynie pojawiły się „prawdziwe” zastępy...

Zdajemy sobie sprawę, że problem z wprowadzeniem zastępów w pracy z drużyną harcerską jest powszechny i dla wielu drużynowych trudny do rozwiązania. Wiemy, że praca systemem małych grup jest jednym z fundamentalnych elementów metody harcerskiej, dlatego postanowiliśmy przygotować niniejszy materiał i podzielić się z Wami wypracowanymi materiałami. Wszystkie zaproponowane tu zbiórki zostały przeprowadzone przez drużyny w naszym hufcu. W większości z nich udało się wprowadzić sprawnie działające zastępy, które w czerwcu stanęły do współzawodnictwa o miano zastępu roku w hufcowym Turnieju Zastępów.

Poniższa propozycja przeprowadzona została na poziomie niewielkiego hufca, jakim jest Hufiec Sulejówek. Po niewielkiej modyfikacji może być również doskonale wykorzystana w pracy szczepów, a przede wszystkim - pojedynczych drużyn harcerskich. Wiele z tych materiałów to inspiracja do pracy i konieczne na pewno będzie dostosowanie ich do specyfiki Waszych środowisk.

Projekt rozpoczęliśmy warsztatami dla drużynowych, na których pracowaliśmy nad zasadami dobrej zbiórki i ciekawymi formami pracy w drużynie harcerskiej. Drużynowi uczestniczyli w pokazowej zbiórce i później, z punktu widzenia harcerza, opowiadali o swoich wrażeniach, uwagach, pomysłach. Następnie otrzymywali zamieszczone w tej publikacji materiały do wykorzystania w swoich drużynach.

Projekt rozpoczyna zbiórka nowo wybranych, przyszłych zastępowych. Drużynowy przygotowuje dla nich listy z zaproszeniem. Harcerze, którzy pojawią się na spotkaniu tworzą zastęp zastępowych (ZZ). Podczas pierwszej zbiórki dostają za zadanie skompletować własne zastępy z osób już należących do drużyny, ale także zupełnie nowych. Wraz z drużynowym ustalają także termin i miejsce kolejnego spotkania.

Kolejne spotkanie to zbiórka ZZ z łączności. Drużynowy prowadzi spotkanie z zastępowymi, po czym wspólnie podsumowują i omawiają krok po kroku kolejne punkty zbiórki. Na koniec drużynowy wręcza każdemu zastępowemu gotowy komplet materiałów do przeprowadzenia takiej samej zbiórki (konspekt i niezbędne załączniki). Zadaniem zastępowych jest przeprowadzenie w swoich zastępach takiej samej zbiórki, w jakiej uczestniczyli. Jest to duże ułatwienie szczególnie dla młodszych zastępowych, którzy dopiero zaczynają pracę na swojej funkcji.

Dobrym pomysłem jest wprowadzenie zasady, że w ramach potwierdzenia przeprowadzenia w zastępach zbiórki, zastępowy za każdym razem wysyła drużynowemu zdjęcie zrobione podczas zbiórki z jakimś charakterystycznym dla niej elementem. Taka forma sprawozdania może również doskonale służyć jako element współzawodnictwa zastępów.

Kolejne spotkania ZZ odbywają się na tych samych zasadach. Drużynowy prowadzi zbiórkę w ZZ, a następnie zastępowi prowadzą taką samą w swoich zastępach. Konspekty i potrzebne materiały do ich przeprowadzenia znajdziecie w dalszej części tej publikacji.

Ważne jest, aby każdą zbiórkę, jaką przeprowadzą nowi zastępowi, później z nimi omówić. Zapytać, czy coś sprawiło im trudności, jaki element najbardziej podobał się harcerzom itp. Ewentualne problemy mogą być wtedy zauważone i rozwiązane od razu. To bardzo ważne! Nie zapomnijcie też często chwalić swoich zastępowych, nawet jeśli nie wszystko im się od razu udaje.

Po przeprowadzeniu zbiorok załączonych w tym programie nadchodzi moment większego usamodzielnienia się zastępowych. Losują oni kolejność, w jakiej będą prowadzić zbiórki i wybierają temat. Teraz główna zasada jest następująca: każdy z zastępowych przygotowuje konspekt zbiórki samodzielnie i konsultuje go z drużynowym. Kiedy jest gotowy – prowadzi wymyśloną zbiórkę dla ZZ i daje pozostałym zastępowym gotowy konspekt. Później każdy z zastępowych prowadzi tę zbiórkę w swoim zastępie. Tematy mogą być bardzo różne, nawiązujące do obrzędowości drużyny, zainteresowań harcerzy, ważnych wydarzeń historycznych itp. Ważne, aby wyłyły od samych zastępowych, a nie były narzucone im przez drużynowego.

Po tym, kiedy każdy zastępowy przygotowuje taką zbiórkę, nadchodzi moment jeszcze większej samodzielności. Każdy z nich przygotowuje swoje konspekty i tylko wysyła je i omawia z drużynowym, a później prowadzi zbiórkę od razu w swoim zastępie. Podczas tego etapu w trakcie spotkań ZZ jest już czas na zwykłe działanie drużyny, rozdzielanie zadań pomiędzy zastępy i ich podsumowywanie. ZZ może też od razu pełnić funkcję rady drużyny, decydować o przyznawaniu stopni i sprawności. ZZ może być również miejscem szkolenia podzastępowych, przygotowania ich do pełnienia roli zastępowego w przyszłości, nauczania ich prowadzenia własnych zbiorok.

W naszym hufcu realizacja tego projektu znacznie poprawiła funkcjonowanie systemu zastępowego w drużynach. Mamy nadzieję, że Wam również program pomoże uczynić ten pierwszy, najważniejszy krok w tym kierunku. Jeśli macie jakieś pytania odnośnie programu, uwagi, czy przemyślenia, czekamy na wiadomość od Was, którą możecie w każdej chwili wysłać na nasz adres e-mail sulejowek@zhp.pl

Życzymy powodzenia!

W imieniu zespołu instruktorów Hufca ZHP Sulejówek zaangażowanych w projekt „Postaw na zastęp!”

phm. Michał Budzik

Zbiórka 1

Rozruch Zastępu Zastępowych

Jest to zbiórka inaugurująca pracę z zastępami w drużynie. Zbiórka ma za zadanie zachęcić wybranych przez drużynowego harcerzy do zakładania swoich zastępów.

Kierunki programowe, które realizuje materiał

Zamierzenia – odbiorca po skończonych zajęciach będzie:

- chciał założyć własny zastęp

Wymagania sprzętowo-lokalowe

- Miejsce: park/las niedaleko harcówki

Materiały i narzędzia potrzebne do przeprowadzenia zajęć

• Papier, koperty, znaczki pocztowe, telefony, zapałki, drewno lub świece, kartki, długopisy, materiały papiernicze (kartki, taśma, klej, nożyczki, flamastry, kredki, farby, patyczki itp.), prześcieradło/koc = kurtyna, Karta Próby Wodza x liczba uczestników, słodka nagroda, materiały do wybranych zadań.

Materiały i narzędzia, które powinien przynieść ze sobą uczestnik zajęć:

- Telefony komórkowe.

Przebieg

Przed zbiórką

Przed planowaną zbiórką drużynowy wybiera spośród członków drużyny kilka osób - potencjalnych zastępowych. Każdemu zastępowemu przekazuje tradycyjną pocztą tajemniczy list z zaproszeniem na pierwszą zbiórkę „Małych Wodzów”. np. w stylu „Jeśli twogi w Twoim sercu nie ma, spotkajmy się przy rozstaju dróg itd.”

W środku należy włożyć drugą zamkniętą kopertę z napisem „Nie otwierać”. W niej niech będzie już adres lub mapka do harcówki.

Start i I zadanie

Czas: 17 min

Forma: List

Odpowiedzialny: prowadzący

Materiały odpowiednie do wybranego zadania.

W umówionym miejscu i godzinie przyszedli zastępowi znajdują kolejny list. Z jego treści dowiadują się, że każdy samodzielnie ma do wykonania określone zadanie i mają na to 15 min. Przykładowe zadania do wyboru:

- upiec jajko w ziemniaku,
- przygotować herbatę nad ogniskiem,
- znaleźć 3 rośliny lecznicze w okolicy i nazwać je,
- przygotować amulet/ozdobę,
- za 3 zł kupić tyle jedzenia, żeby 3 osobom wystarczyło na drugie śniadanie.

Zadania powinny sprawdzać ich ogólną zaradność, poziom trudności dostosuj do umiejętności swoich podopiecznych.

II zadanie

Czas: 17 min

Forma: SMS

Odpowiedzialny: prowadzący

Materiały: telefony (min. 2), materiały odpowiednie do wybranego zadania.

Po upływie 15 min. do jednego z zastępowych prowadzący wyśle SMS z informacją o drugim zadaniu. Po jego wykonaniu mogą otworzyć swoje koperty „Nie otwierać” i mają dotrzeć pod wskazany adres.

Prezentacja zadań

Czas: 10 min

Forma: dyskusja

Odpowiedzialny: prowadzący

Materiały: zapałki, drewno lub świece

W budynku czeka na nich kadra przy rozpalonym kominku. Każdy z uczestników prezentuje wykonane zadania (co było dla niego szczególnie trudne, co się podobało). Drużynowy dziękuje za wykonanie zadań.

Przygotowanie scenek

Czas: 20 min

Forma: burza mózgów

Odpowiedzialny: prowadzący

Materiały: kartki, długopisy, materiały papiernicze (kartki, taśma, klej, nożyczki, flamastry, kredki, farby, patyczki itp.), prześcieradło/koc = kurtyna
Załącznik nr 1 (Z1Za1).

Prezentacja

Czas: 15 min (każda grupa po 5 min na występ)

Forma: mała forma teatralna

Odpowiedzialny: prowadzący

Materiały: słodka nagroda

Wystąpienia każdej z grup. Każdą grupę należy nagrodzić okrzykiem i słodką nagrodą.

Podsumowanie

Czas: 15 min

Odpowiedzialny: prowadzący

Załączniki: Karta Próby Wodza x liczba uczestników (załącznik nr 2)

Drużynowy podsumowuje całą zbiórkę. Podkreśla, że dzisiaj przeszli pierwszą z prób, która stoi na ich drodze do stania się Małymi Wodzami. Następuje wręczenie kart próby wodza oraz wyjaśnienie zadań. Wyjaśnienie, że aby zrealizować kolejne próby musi do następnej zbiórki ZZ zebrać zastęp. Następnie drużynowy krótko opowie o zastępie zastępowych i że tutaj właśnie będą się przez najbliższy czas uczyli jak być zastępowym.

Obrzędowe zakończenie

Czas: 5 min

Forma: krąg, świeczka

Odpowiedzialny: prowadzący

Materiały: zależnie od zasad przyjętych w środowisku, np. zapałki i świeczka, karteczki z informacją o dacie, godzinie i miejscu kolejnej zbiórki.

Zastęp zbiera się w kręgu. Zgodnie z przyjętym z środowisku zwyczajem prowadzący prowadzi podsumowanie i zakończenie zbiórki. Drużynowy zaprasza uczestników na następne spotkanie podając jego dokładny termin i miejsce.

Spis załączników

1. Nazwa załącznika: Skojarzenia

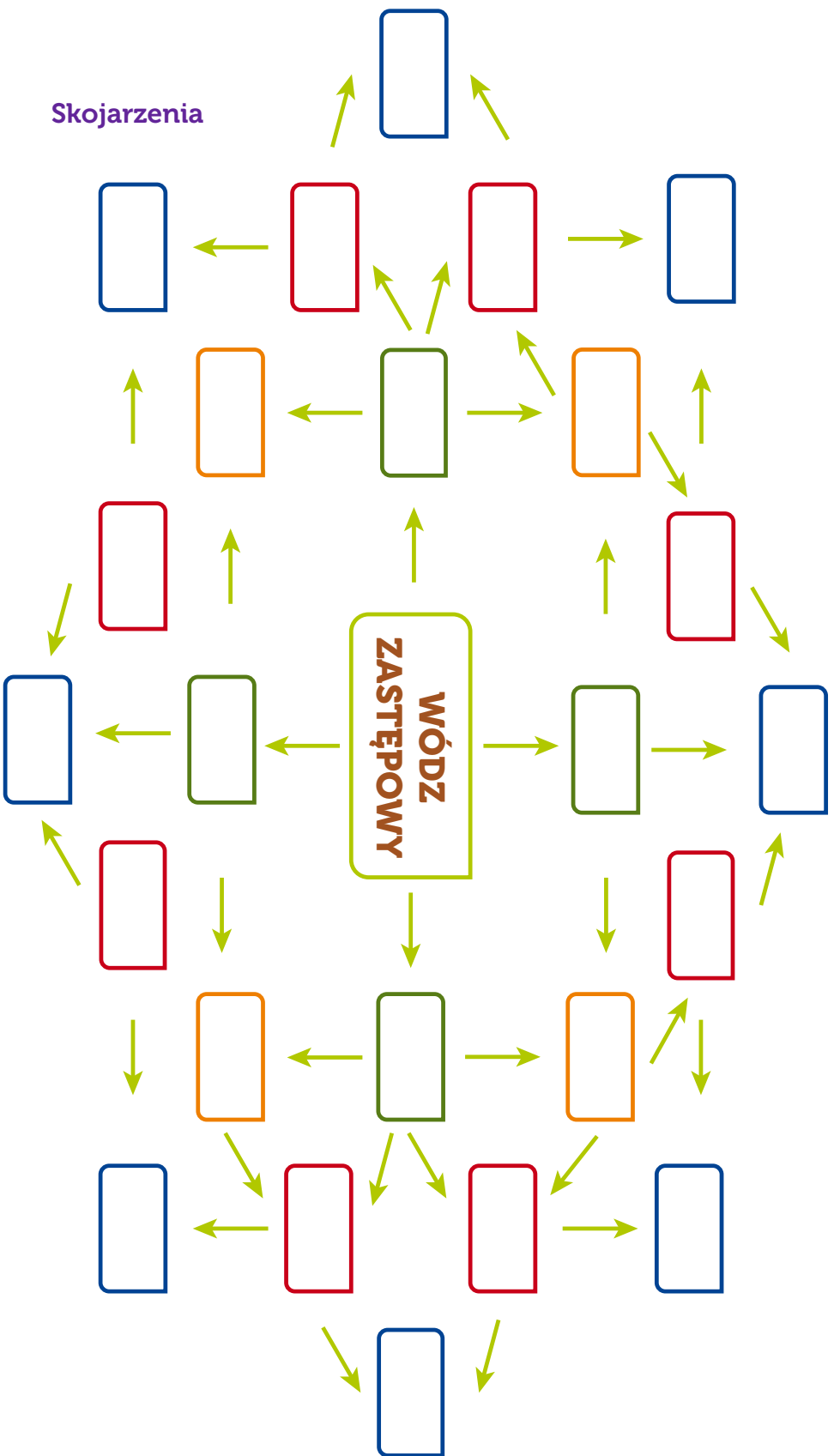
Element, do którego się odnosi: przygotowanie scenek

Liczba kopii: 2-3

2. Nazwa załącznika: Karta Próby Wodza

Element, do którego się odnosi: podsumowanie

Liczba kopii: tyle, ilu uczestników

KARTA PRÓBY WODZA

imię i nazwisko

l.p.	Zadania	Zaliczenie
1.	Zebrał min. 4 osoby do swojego zastępu.	
2.	Wie, jakie są obowiązki wodza harcerskiego.	
3.	Wprowadził wybrane przez siebie obrzędy do pracy zastępu.	
4.	Nauczył swój zastęp technik harcerskich.	
5.	Wspólnie z zastępem przygotował kącik/tablicę zastępu.	
6.	Przeprowadził zbiórkę świetlicową zastępu.	
7.	Przeprowadził zbiórkę zastępu w terenie.	
8.	Przedstawił prowadzony przez siebie Notatnik Zastępu.	

Zbiórka 2

Łączność

Motyw tematyczny

- Technika harcerska: łączność, szyfry

Zakres tematyczny

- Zapoznanie uczestników z terminem sieci alarmowej

Kierunki programowe, które realizuje materiał

Zamierzenia – odbiorca po skończonych zajęciach będzie:

- umiał posługiwać się podstawowymi szyframi;
- znał imiona swoich kolegów z zastępu;
- potrafił posługiwać się siatką alarmową zastępu;
- umiał współpracować w grupie rówieśniczej.

Wymagania sprzętowo-lokalowe

- Miejsce: podwórko, teren otwarty, ale w razie złej pogody może być również harcówka, pomieszczenie zamknięte

Materiały i narzędzia potrzebne do przeprowadzenia zajęć

• kolorowa bibuła, gumka/sznurek (do robienia spódniczek), trójkąciki i liście palmy do listy obecności (mogą być wykonane w trakcie zbiórki przez zastęp – potrzebne kredki, kartki kolorowe A4, nożyczki), kartki, długopisy, karteczki samoprzylepne na imiona, taśma klejąca, klej, kolorowe kartki, zaszyfrowana wiadomość szyfrem ułamkowym, zaszyfrowane zadania, karta z rozrysowanym szyfrem czekoladką, słodki drobiazg do zjedzenia (cukierki, czekolada itp.), hasła do kalambur, wydrukowane kartki do ewaluacji

Przebieg (skopiować kolejne elementy w razie potrzeby)

Wprowadzenie

Czas: 12 minut

Forma: pogadanka, gawęda

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Na początku drużynowy/zastępowy przedstawia się i wita uczestników na pierwszej zbiórce. Harcerze siedzą w kręgu, każdy z nich przedstawia się i mówi kilka słów o sobie.

Prowadzący mówi kilka słów o drużynie/zastępie i zaprasza uczestników do udziału w pierwszej zbiórce, na której podczas podróży w odległe zakątki Afryki poznają tajemne szyfry, które przydadzą im się podczas dopiero zaczynającej się harcerskiej przygody. Prowadzący w celu zaznajomienia uczestników zbiórki z fabułą spotkania, wygłasza krótką gawędę (przykład poniżej).

Drodzy mieszkańcy wioski Reginnaglar! Nadszedł trudny okres w naszej historii. Nasze tereny najechały wrogie nam plemiona. Przez to mamy ogromny kłopot w kontaktowaniu się z naszymi sojusznikami. Nie możemy wysłać im wiadomości zapisanych w naszym języku, bo z łatwością mogłyby zostać przechwycone przez naszych wrogów. Aby uniknąć sytuacji, w której nasi wrogowie odgadną nasze zamiary, musimy kontaktować się z innymi przyjaznymi nam wioskami za pomocą szyfrowanych wiadomości. Spotkaliśmy się dziś tutaj, abyśmy nauczyli się wspólnie szyfrować i odczytywać zakodowane wiadomości. Bardzo Was proszę o skupienie i staranność. Od tego zależy nasza przyszłość. Nie możemy pozwolić sobie na błędy i nieporozumienia w tych ciężkich dla nas czasach. Od jakości wysyłanych przez nas wiadomości zależy, czy wyjdziemy cało z tej opresji.

Tworzenie sieci alarmowej

Czas: 8 minut

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: wycięte liście i elementy pnia palmy (trójkąty), długopisy, taśma klejąca/szpilki do zamocowania elementów na ścianie/podłodze/tablicy itp.
Wzór gotowej palmy – załącznik 1

Na początku musimy ustalić, jak będziemy się zawiadamiać o ważnych sprawach. Aby uniknąć zamieszania ustalimy specjalną siatkę alarmową. Pierwsza osoba nadaje komunikat następnej i kolejno wiadomość jest przekazywana do kolejnych osób. Osoba z końca siatki przekazuje potwierdzenie otrzymania komunikatu osobie nadającej (pierwszej). W ten sposób wiadomość zatacza krąg, dociera do wszystkich, a osoba nadająca ma pewność, że wszyscy otrzymali wysłany komunikat.

Każdy z uczestników dostaje trójkątny kawałek papieru, na którym musi napisać swoje imię i kontakt do siebie, najlepiej numer telefonu. Poszczególne trójkąty przyczepiamy na tablicę, robiąc z całości pień palmy. Uczestnicy mogą również sami przygotować liście palmy – każdy wycina jeden liść (ewentualnie liście może przygotować prowadzący przed zbiórką). Osoba na samej górze (drużynowy/zastępowy) to osoba nadająca komunikat w ważnej sprawie. Każda kolejna osoba przekazuje w alarmowej sytuacji wiadomość osobie znajdującej się pod nią w pniu palmy. Na koniec osoba z samego dołu pnia palmy przekazuje wiadomość osobie nadającej w celu potwierdzenia, że komunikat przeszedł całą siatkę alarmową.

Afrykański obrzęd

Czas: 7 minut

Forma: pląs

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Załączniki: inny przykład harcerskiego pląsu związanego z tematyką Afryki
<http://www.youtube.com/watch?v=odcZTcRryKA>

Prowadzący (wódz wioski) zaprasza mieszkańców do wspólnego śpiewania. Uczy uczestników słów piosenki i towarzyszących melodii gestów. Wódz tłumaczy mieszkańcom, że utwór ten jest wykonywany przez wszystkie afrykańskie wioski jako piosenka przynosząca szczęście. Ma nadzieję, że dzięki zaangażowaniu wszystkich mieszkańców, pomoże to zakończyć konflikt z innymi plemionami.

Prowadzący uczy harcerzy pląsu związanego z Afryką, zawierającego słowa i dźwięki podobne kojarzące się z afrykańskimi plemionami (np. opalele, cingciang itp.).

Szyfr czekoladka

Czas: 8 minut

Forma: nauka szyfru

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Załączniki: plansza z rozrysowanym szyfrem i zasadami kodowania (załącznik 2), długopisy, karteczki samoprzylepne

Prowadzący tłumaczy zasady szyfru czekoladka, wyjaśnia, skąd się wzięła jego nazwa, odpowiada na pytania harcerzy. Następnie rozdaje uczestnikom karteczki samoprzylepne. Każdy koduje tym szyfrem swoje imię i przykleja karteczkę w widocznym miejscu na ubraniu.

Poszukiwanie upominku od innej wioski

Czas: 5 minut

Forma: zabawa

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: zakodowana, pocięta na fragmenty wiadomość, długopisy, ukryty przed zbiórką w podanym miejscu słodki drobiazg (lizaki, czekoladki, cukierki itd.)

Prowadzący podaje harcerzom zaszyfrowaną czekoladką wiadomość, która jest pocięta na tyle fragmentów, ilu harcerzy uczestniczy w zbiórce (tak, aby każdy z nich wziął udział w zabawie). Jest to list od innej wioski, w którym zakodowana jest informacja na temat przesyłanego przez nich upominku. Harcerze muszą jak najszybciej odszyfrować wiadomość.

Przykładowa treść (znana tylko prowadzącemu), którą trzeba zaszyfrować przed zbiórką: Witajcie przyjaciele! Przesyłamy Wam drobny upominek na ośłodę tego trudnego dla nas czasu. Szukajcie go na parapecie.

Szyfr ułamkowy

Czas: 20 minut

Forma: nauka szyfru, praca w grupach, taniec

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Załącznik 3 – plansza z zasadami szyfru ułamkowego i zakodowane zadanie na dole strony, taśma klejąca, nożyczki, kolorowa bibuła, blok kolorowy, klej, sznurek/gumka

Prowadzący dzieli uczestników na dwie grupy. Każdej z nich wręcza planszę (kartkę) z wydrukowanymi zasadami szyfru ułamkowego. Uczestnicy samodzielnie

nie zapoznają się z tymi wytycznymi. Gdy są gotowi, rozpoczynają odszyfrowanie wiadomości znajdującej się na dole strony.

Zadanie polega na wykonaniu niewielkich ozdób/strojów afrykańskich z przygotowanych na środku materiałów I przygotowaniu krótkiego afrykańskiego tańca/okrzyku/scenki itp.

Afrykański taniec

Czas: 4 minuty

Forma: pokaz scenek

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Obie grupy prezentują przygotowane ozdoby I scenki. Prowadzący uczy uczestników harcerskich okrzyków po obu występach.

Zaszyfrowane zadania

Czas: 15 minut

Forma: gra z elementem współzawodnictwa

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Załączniki: załącznik 4 – zakodowane zadania do przeprowadzenia gry

Dwie grupy otrzymują od prowadzącego zakodowane szyfrem czekoladką i ułamkowym zadania na małych karteczkach. Harcerze układają karteczki przed sobą, do dołu stroną karteczki z zakodowaną wiadomością. Na odwrocie znajdują się kolejno numery od 1 do 10. Ważne, by oba zestawy miały te same zakodowane zadania z tym samym numerem na odwrocie.

Prowadzący mówi numer, po czym harcerze odwracają odpowiednią karteczkę, odszyfrowują zadanie i jak najszybciej próbują je wykonać. Za każdym razem wygrywa szybsza grupa. Drużynowy obserwuje, która grupa szybciej wykona zakodowane polecenie. Kolejne zadania to:

1. zróbcie dwa przysiady,
2. klaśnijcie 4 razy w dłonie,
3. stańcie na 1 nodze,
4. wykonajcie dwa podskoki,
5. zróbcie jaskótkę,

6. zamieńcie się jedną częścią ubrania,
7. oprzyjcie się o ścianę,
8. obróćcie się wokół siebie,
9. zamieńcie się miejscami,
10. dotknijcie łokciami do podłogi.

Kalambury

Czas: 13 minut

Forma: kalambury

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Załączniki: hasła do przeprowadzenia zabawy – załącznik 5

Okoliczny czarownik zezłościł się, że korzystamy z jakiś magicznych, nikomu nieznanych szyfrów i potajemnie się porozumiewamy. Rzucił na nas czar. Dopóki inni nie odgadną, co chcemy przekazać bez użycia słów, nie możemy się odezwać.

Prowadzący tłumaczy zasady kalambur i kolejno zaprasza harcerzy do losowania hasła i pokazywania.

Podsumowanie

Czas: 5 minut

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Załączniki: plansza do ewaluacji – załącznik 6

Dobry humor okazał się największym wrogiem naszego nieprzyjacielskiego plemina. Dzięki uśmiechom i dobrej zabawie udało nam się ich zniechęcić do pozostania na naszych terenach. Poza tym nauczyliśmy się szyfrów, które jeszcze niejednokrotnie przydadzą nam się na różnych harcerskich spotkaniach.

Prowadzący pokazuje harcerzom planszę z formą podsumowania zbiórki (są to kontury postaci w różnych pozach, mających różne miny). Każdy ma za zadanie wybrać sobie postać, której postawa/mina/nastawienie jest mu najbliższe po tej zbiórce i napisać na jej koszulce swoje imię zakodowane szyfrem ułamkowym.

Zakończenie zbiórki

Czas: 8 minut

Forma: Krąg, świeczka

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: zależnie od zasad przyjętych w środowisku, np. zapałki i świeczka, karteczki z informacją o dacie, godzinie i miejscu kolejnej zbiórki

Zastęp zbiera się w kręgu. Zgodnie z przyjętym w środowisku zwyczajem prowadzący prowadzi podsumowanie i zakończenie zbiórki. Zaprasza uczestników na następne spotkanie podając jego dokładny termin i miejsce.

Spis załączników

1. Palma

Element, do którego się odnosi: 2

2. Plansza z zasadami kodowania szyfrem czekoladką

Element, do którego się odnosi: 4

Liczba kopii: 1

3. Plansza z szyfrem ułamkowym i zadaniem

Element, do którego się odnosi: 6

Liczba kopii: 2

4. Zaszyfrowane zadania

Element, do którego się odnosi: 8

Liczba kopii: 2

5. Nazwa załącznika: hasła - kalambury

Element, do którego się odnosi: 9

Liczba kopii: 1

Kolor wydruku: czarny

6. Plansza do ewaluacji

Element, do którego się odnosi: 10

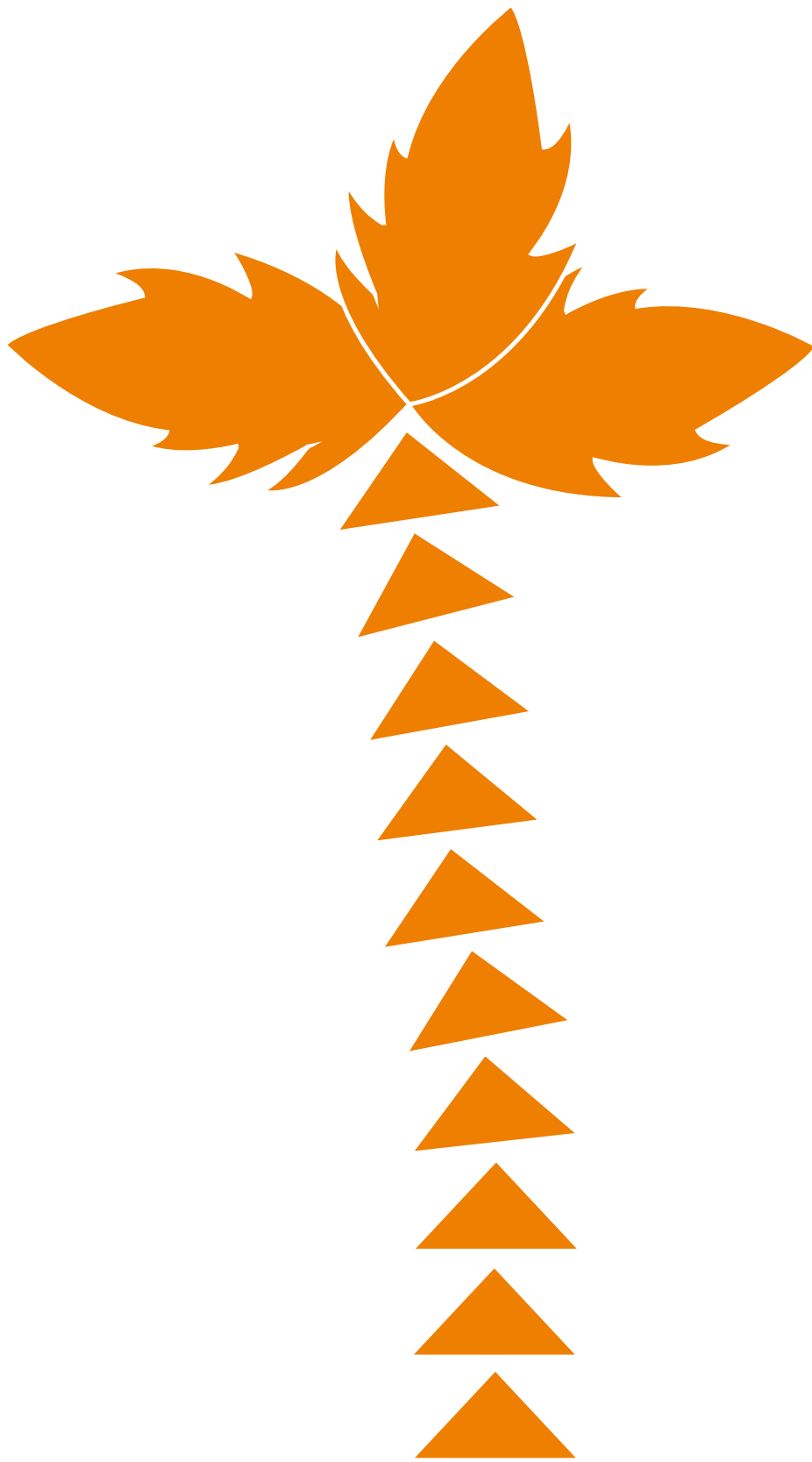
Liczba kopii: 1

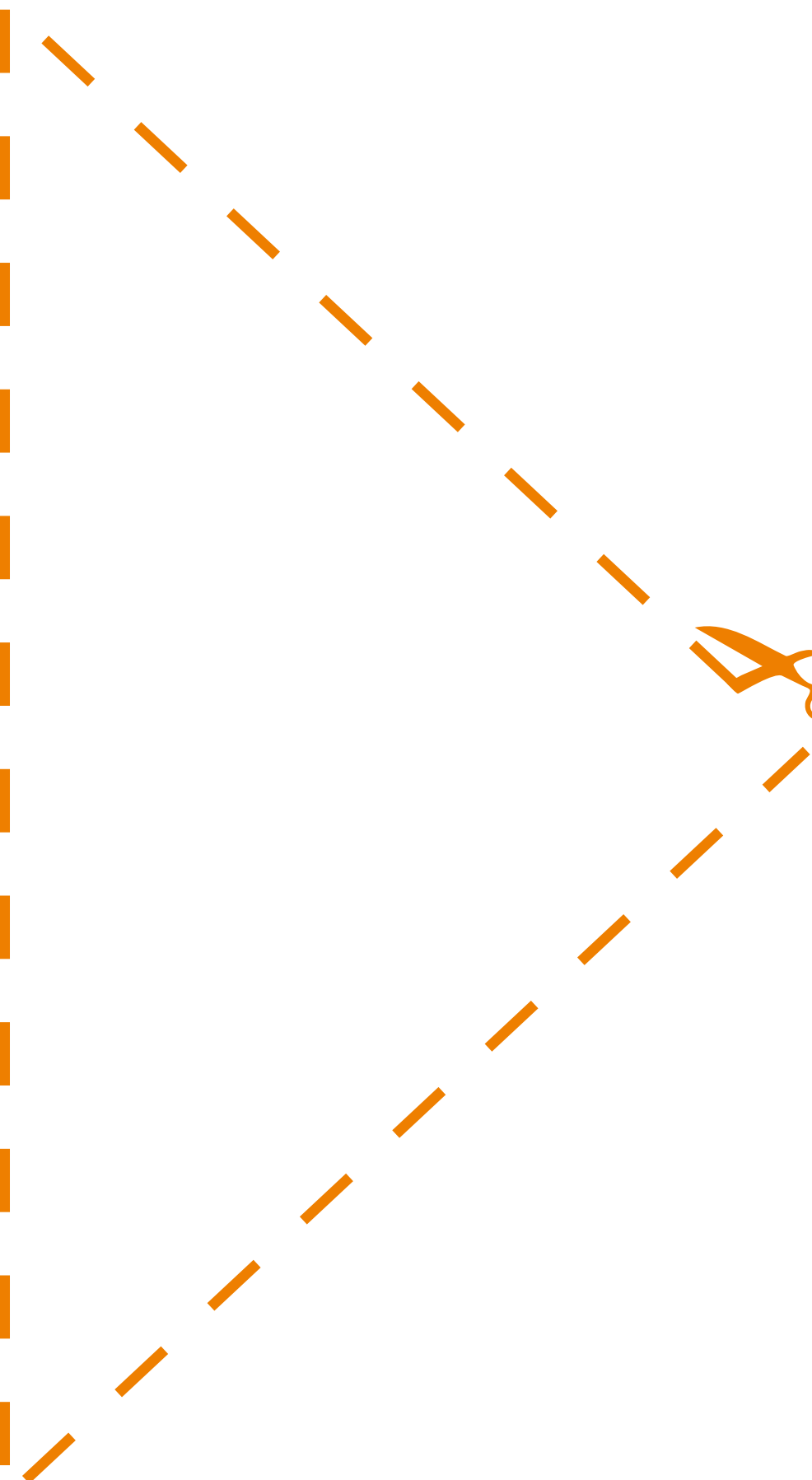
Kolor wydruku: czarny

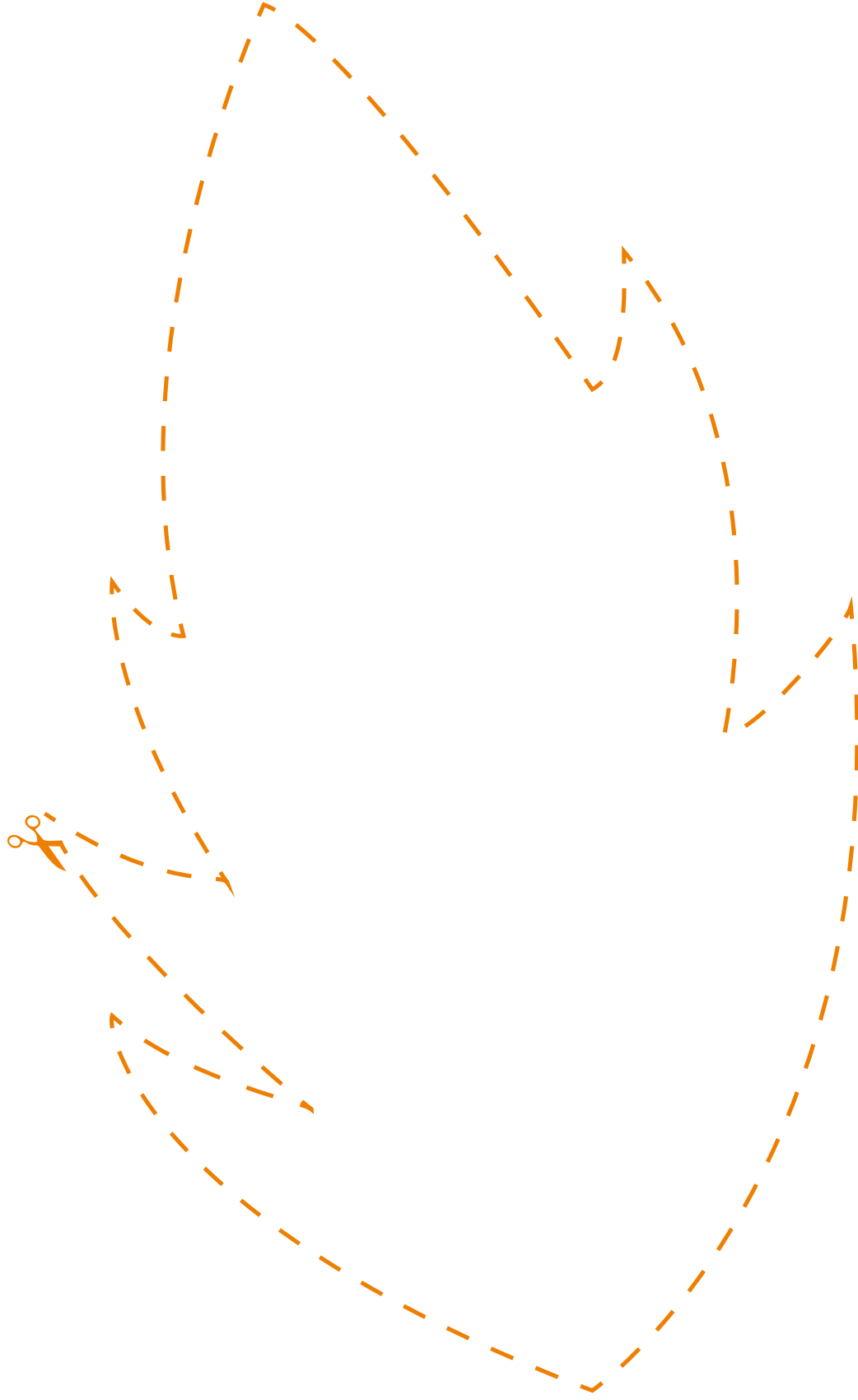
Wielkość kartki: A3

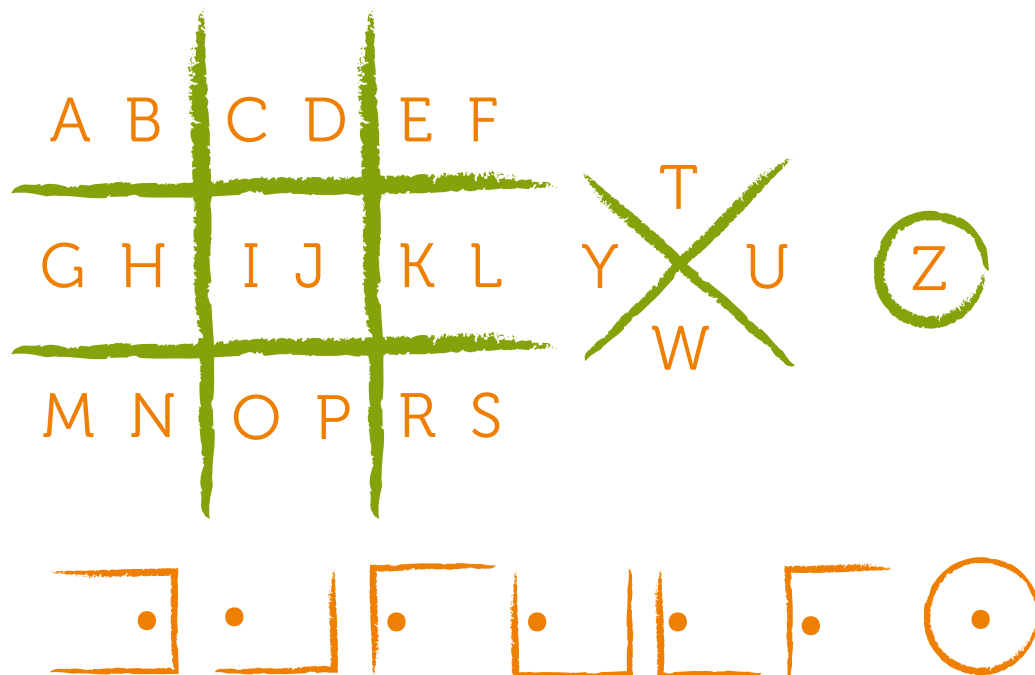
Palma

Czekoladka

Aby zaszyfrować literę, zapisujemy fragment ramki, w obrębie której litera się znajduje. Ponieważ w jednej ramce znajdują się dwie litery, kropka pokazuje, czy mamy na myśli tę z lewej, czy z prawej strony.

Ułamkowy

ABCD	EFGH	IJKL	MNOP	RSTU	WXYZ
1	2	3	4	5	6

Każdy znak szyfru zapisuje się za pomocą ułamka. Pozycja szyfrowanej litery w rzędzie jest licznikiem, a cyfra pod liczbą to mianownik ułamka. Litery oddzielmy za pomocą dowolnego operatora matematycznego. Litera S to $2/5$, a Z to $4/6$.

Zadanie

$1/6$ $3/6$ $3/3$ $3/4$ $2/4$ $1/1$ $2/3$ $3/1$ $1/3$ $1/2$

$2/4$ $1/3$ $1/2$ $1/6$ $1/3$ $1/2$ $4/3$ $3/3$ $1/3$ $1/2$

$3/4$ $4/6$ $4/1$ $3/4$ $2/1$ $3/6$

$4/3$ $4/5$ $2/1$

$1/1$ $2/2$ $1/5$ $3/6$ $3/3$ $1/1$ $2/4$ $2/5$ $3/3$ $1/3$ $1/2$

$2/5$ $3/5$ $1/5$ $3/4$ $2/3$ $1/2$

$1/3$

$4/4$ $1/5$ $4/6$ $3/6$ $3/2$ $3/4$ $3/5$ $4/5$ $2/3$ $3/1$ $1/3$ $1/2$

$3/3$ $1/5$ $3/4$ $3/5$ $3/3$ $1/3$

$1/1$ $2/2$ $1/5$ $3/6$ $3/3$ $1/1$ $2/4$ $2/5$ $3/3$ $1/3$

$3/5$ $1/1$ $2/4$ $1/3$ $1/2$ $3/1$,

$3/4$ $3/3$ $1/5$ $4/6$ $3/6$ $3/3$

$4/3$ $4/5$ $2/1$

$2/5$ $3/1$ $1/2$ $2/4$ $3/3$ $1/2$

Zaszyfrowane zadanie

1. $\frac{4}{6}$ $\frac{1}{5}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{2}{1}$ $\frac{3}{1}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{4}{1}$ $\frac{1}{6}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{4}{4}$ $\frac{1}{5}$ $\frac{4}{6}$ $\frac{3}{6}$ $\frac{2}{5}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{4}{1}$ $\frac{3}{6}$

2.

3. $\frac{2}{5}$ $\frac{3}{5}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{1}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{2}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{4}{1}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{3}$
 $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{4}{1}$ $\frac{4}{6}$ $\frac{1}{2}$

4. $\frac{1}{6}$ $\frac{3}{6}$ $\frac{3}{3}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{2}{3}$ $\frac{3}{1}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{4}{1}$ $\frac{1}{6}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{4}{4}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{4}{1}$ $\frac{2}{5}$ $\frac{3}{3}$ $\frac{3}{4}$
 $\frac{3}{3}$ $\frac{1}{3}$

5.

6. $\frac{4}{6}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{1}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{5}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{4}{1}$
 $\frac{2}{4}$ $\frac{1}{1}$
 $\frac{3}{1}$ $\frac{4}{6}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{5}$ $\frac{3}{1}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{4}{5}$ $\frac{2}{1}$ $\frac{1}{5}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{1}$

7. $\frac{3}{4}$ $\frac{4}{4}$ $\frac{1}{5}$ $\frac{4}{6}$ $\frac{3}{6}$ $\frac{2}{3}$ $\frac{3}{1}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{5}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{2}{5}$ $\frac{3}{1}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{2}{4}$
 $\frac{1}{2}$

8.

9. $\frac{4}{6}$ $\frac{1}{1}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{4}$ $\frac{3}{1}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{5}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{3}$ $\frac{2}{5}$ $\frac{3}{1}$ $\frac{1}{1}$
 $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{3}$

10.

Kalambury

PUSTYNNIA

OAZA

AMULET

PLEMIĘ

ANTYŁOPA

WIOSKA

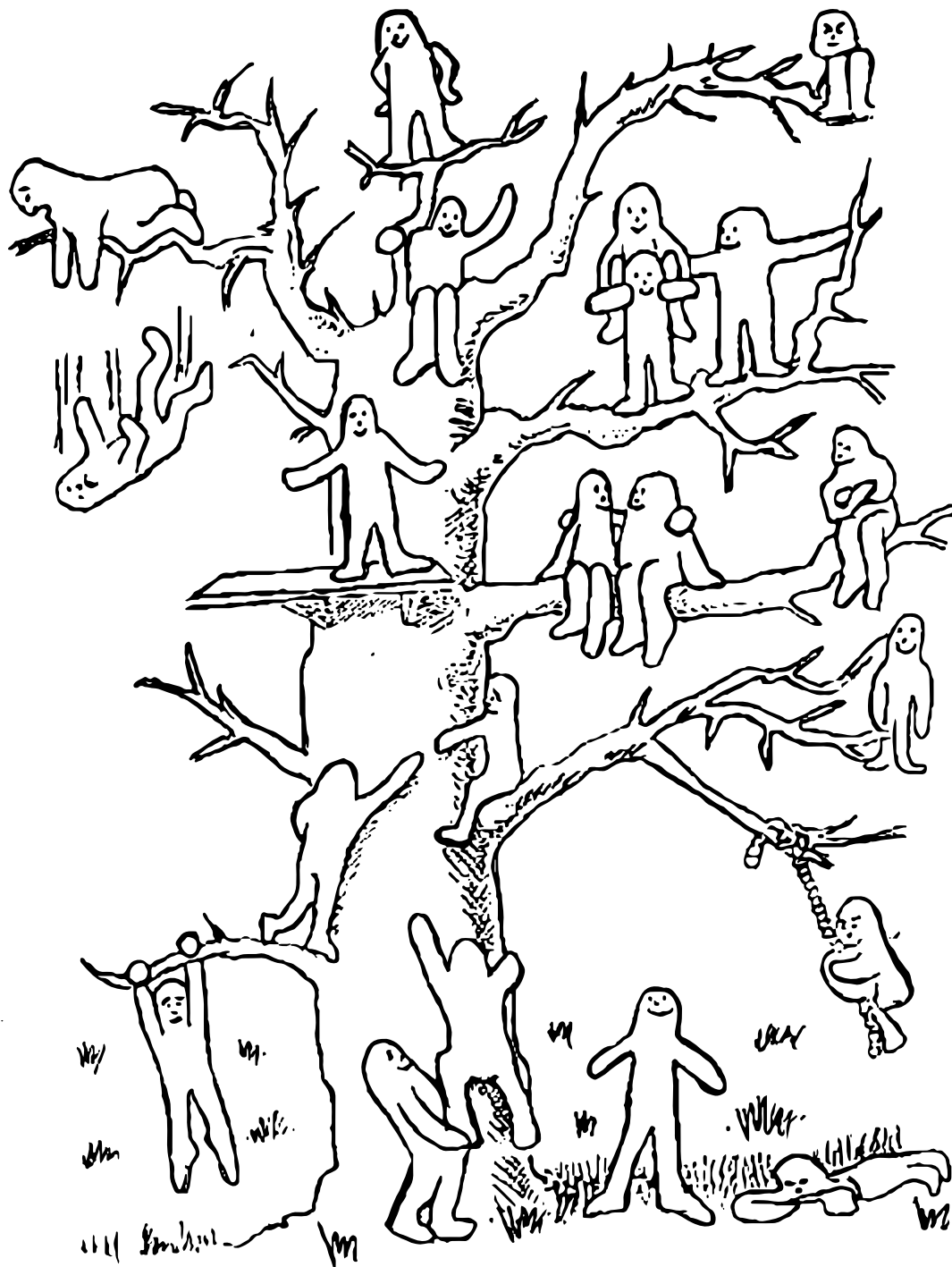
KARAWANA

PALMA

GORĄCO

SUSZA

Ewaluacja

Zbiórka 3

Ekologia

Materiał jest częścią projektu „Postaw na zastęp”. Zbiórka jest zalecana do przeprowadzenia w zastępie zastępowych tak, aby zastępowi mogli później we własnych zastępach przeprowadzić podobną zbiórkę. Zbiórka ma za zadanie przybliżyć harcerzom istotę tematu, jakim jest ekologia, pomóc w zrozumieniu, iż musimy niezwykle dbać o otaczający nas świat.

Motyw tematyczny

- Hobby i zainteresowania: przyrodoznawstwo

Kierunki programowe, które realizuje materiał

Zamierzenia – odbiorca po skończonych zajęciach będzie:

- znał imiona swoich kolegów z zastępu;
- potrafił określić zagrożenia, jakie czyhają na przyrodę;
- umiał współpracować w grupie rówieśniczej.

Wymagania sprzętowo-lokalowe

- Miejsce: harcówka, pomieszczenie zamknięte

Materiały i narzędzia potrzebne do przeprowadzenia zajęć:

- Kartki do ewaluacji, karteczki samoprzylepne, flamastry, marker, taśma klejąca, nożyczki, 2 arkusze szarego papieru, wycięte karteczki w kształcie liści (na bloku technicznym)

Przebieg

Wprowadzenie

Na początku drużynowy/zastępowy przedstawia się i wita uczestników na zbiórce.

Zastępowy wprowadza harcerzy w fabułę. Okazuje się że niedawno zły **SPALIN** przybył na świat i coraz bardziej rozprzestrzenia swoją władzę, a jego sojusznicy pojawiają się wszędzie. Chce on sprawić, aby przyroda w ogóle przestała istnieć, a ludzie

cierpień z niedostatku jedzenia i picia. Dlatego też harcerze muszą go powstrzymać. Na początku mają przybrać nowe imiona. W celu zapoznania uczestników z imionami innych, harcerze wypisują na karteczkach swoje imiona oraz nazwę jednego z zwierząt chronionych, tak jakby było to ich nazwisko np. Kasia Wiewiórka, Maciek Bocian.

Drużynowy/zastępowy dla przykładu wymienia kilka zwierząt, które są chronione w Polsce oraz podaje kilka przykładów, ile jeszcze zostało takich zwierząt.

Prowadzący pyta harcerzy, co możemy zrobić jako superbohaterowie, by chronić zwierzęta zagrożone wyginięciem?

Czas: 10 minut

Forma: pogadanka, gawęda, dyskusja

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: karteczki samoprzylepne, flamastry

Piosenka

Osoba prowadząca uczy uczestników piosenki pt. Wędrowanie (opcjonalnie innej związanej z przyrodą)

1. Rozwichrzone nad głową sosny rosochate	adEa
Biegną niebem chmurki, owieczki skrzydlate	adGC
Senne oko jeziora zda się na wpół drzemie	adGC
Kolorowe sady słodkie niosą brzemię	adEa

REF.

A nam czegoś to więcej potrzeba	aEa
Powiedz nam	CGC
Powiedz nam lesie i drogo piaszczysta	CGCa
Powiedz nam	aEa

2. Połoniny zielone przepastne doliny
Ukwieczone łąki strojne jak dziewczyny
Płaczka wierzba przysiadła na przydrożnym rowie
Matka żegnająca ruszających w drogę

REF.

A nam czegoś to więcej potrzeba	
Powiedz nam	
Powiedz nam lesie i drogo piaszczysta	
Powiedz nam	

3. Przemierzamy doliny jak wędrowne ptaki
Co na niebie kluczem wyznaczają szlaki

Dokąd, dokąd tak pędzisz uskrzydłony bracie
Pędzisz nie bez celu już we krwi to macie

Czas: 8 minut

Forma: piosenka

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Załączniki: Piosenka do przesłuchania

<https://www.youtube.com/watch?v=c5dnMPRUfY>

3. Zagrożenia blisko nas

Zadaniem harcerzy jest wypisanie na jednym dużym papierze zagrożenia – czyli sojuszników naszego niebezpiecznego SPALINA, jakie spotykają lub mogą spotkać naszą Ziemię, jeśli nie będziemy o nią dbać, a SPALIN nie zaprzestanie wprowadzać swoich rządów. Następnie prowadzący prosi wszystkich, by ponumerowali je, według nich, od najważniejszego do najmniej ważnego.

Czas: 7 minut

Forma: dyskusja

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: arkusz szarego papieru, marker

4. Nazwa elementu

Dokładny opis czynności prowadzącego i uczestników: Aby zaprzestać rozprzestrzeniania się sojuszników SPALINA, harcerze muszą wziąć udział w konkurencjach, które sprawiają, że ludzie staną się przyjaciółmi ekologii. Konkurencje będą odbywały się parami. Na początek harcerze losują karteczki z nazwami zwierząt (w woreczku są po dwie karteczki z nazwą tego samego zwierzęcia) i mają oni za zadanie dobrać się w pary pokazując dane zwierzę albo wykonując jego odgłosy (bez używania mowy).

Konkurencje:

1. W harcówce lub okolicy porzucane i pochowane są różne śmieci oznaczone przyklejoną karteczką w kolorze grupy, zadaniem każdego z harcerzy jest zebranie śmieci swojego koloru i jak najszybsze posegregowanie ich.
2. Kalambury. Na karteczkach są napisane sposoby, by chronić przyrodę, oszczędzać zasoby naturalne i być przyjaznym przyrodzie. Harcerze w parach prezentują hasła, mają pół minuty by je odgadnąć.

Czas: 20 minut

Forma: turniej

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Karteczki i długopisy

Załącznik 1 – Hasła do kalamburów

5. Będąc kim innym niż jestem

Zadaniem harcerzy jest odpowiedzenie na następujące pytania:

Gdybym był drzewem to byłbym... (trzeba wpisać gatunek)

Gdybym był strumykiem płynąłbym... (trzeba wpisać, gdzie)

Gdybym był zwierzęciem... (trzeba wpisać nazwę czynności)

Gdybym był ptakiem, latałbym... (trzeba wpisać, gdzie)

Po wpisaniu harcerze czytają swoje karteczki i rozmawiają, czy robią wystarczająco dużo, by nie tylko oni czuli się dobrze z przyrodą, ale i przyroda czuła się dobrze z nimi.

Czas: 10 minut

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

6. C.d. turnieju

3. Kolejnym zadaniem harcerzy jest wypisane jak największej liczby parków narodowych, jakie znajdują się w Polsce – obszarów gdzie jeszcze nie dotarł SPALIN.
4. Zastępowy pisze na karteczkach każdemu harcerzowi inną liczbę. Każda dwójka ustawia się w innym rogu sali (lub w przestrzeni). Pary mają tak przedostać się w przeciwny róg sali, by inni nie zobaczyli ich numeru. Za przedostanie się w wyznaczone miejsce i za zobaczenie numerów innych są stawiane punkty. Na koniec prowadzący mówi uczestnikom, czym są te numery. Są to liczby związane właśnie z ekologią, np. w którym roku powstał pierwszy park w Polsce, ile jest gatunków zagrożonych na świecie itp.
5. Na ścianach w szkole lub w parku, na drzewach porozwieszane są kartki z informacjami na temat ekologii, mogą być to trudne słowa ekologiczne, ciekawostki na temat parków lub inne. Grupy mają pięć minut żeby je zapamiętać. Następnie odbywa się krótki quiz sprawdzający wiedzę.

Czas: 30 minut

Forma: turniej

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Załączniki: Załącznik 2 – Ciekawostki

Załącznik 3 – Trudne wyrazy

Materiały: arkusz szarego papieru, marker, kartki A4, taśma klejąca

Podsumowanie

Zastępowy/drużynowy gratuluje harcerzom zwycięstwa nad złym SPALINem i pokazuje harcerzom planszę z formą podsumowania zbiórki (są to listki wycięte z papieru). Każdy harcerz ma na nich napisać jedną rzecz, jaką zaczną robić albo jakiej nie będą robić dla dobra przyrody. Harcerze zabierają listki ze sobą do domu.

Czas: 5 minut

Forma: dyskusja

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: listki wycięte z papieru, długopisy

8. Zakończenie zbiórki

Dokładny opis czynności prowadzącego i uczestników: krąg, świeczka

Czas: 8 minut

Odpowiedzialny: osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Spis załączników

1. **Hasła** do kalamburów

Element, do którego się odnosi: 4

Liczba kopii: 1

2. **Ciekawostki ekologiczne**

Element, do którego się odnosi: 6

3. **Trudne wyrazy**

Element, do którego się odnosi: 6

Liczba kopii: 1

Kalambury

ZAKRĘCANIE KRANU

BRANIE PRYSZNICA ZAMIAST KĄPIELI

ZBIERANIE MAKULATURY

GASZENIE ŚWIATŁA

NIECHODZENIE PO TRAWNIKACH

WYRZUCANIE PAPIERKÓW DO KOSZA

DOKARMIANIE ZWIERZĄT

UCZESTNICZENIE W AKCJI SPRZĄTANIA ŚWIATA

UŻYWANIE SPRZĘTÓW ENERGOOSZCZĘDNYCH

SEGREGOWANIE ŚMIECI

JAZDA ROWEREM LUB TRANSPORTEM PUBLICZNYM

PODLEWANIE OGRÓDKA

1. Według danych ONZ z 1988 r. Aż 2/3 mieszkańców miast na świecie oddycha powietrzem zawierającym smog.
2. W jednej z poprzednich akcji Sprzątania Świata z 5 stawów tatrzańskich pletwonurkowie wydobyli w sumie: 180 kilogramów monet oraz 100 kilogramów złomu.
3. W Polsce tylko 222 tysiące ton odpadów komunalnych jest kompostowanych (2%). Dla porównania w Danii, Szwajcarii, Szwecji od 60%-80% !!!
4. Co roku umiera na świecie 49 milionów ludzi. Według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) 75 procent zgonów następuje przedwcześnie wskutek zatrucia środowiska oraz niewłaściwego trybu życia.
5. Butelki, torebki śniadaniowe bądź torby na zakupy stanowią ok. 7% masy wszystkich śmieci, ale zajmują dużo miejsca, niemal 30% wszystkich odpadów.
6. Kapiący kran może spowodować, że w ciągu doby wycieknie ok. 36 litrów wody, natomiast nieszczelna spłuczka w WC może spowodować wyciek około 720 litrów wody w ciągu doby.
7. Ocieplenie klimatu może spowodować, że w 2050 r. tereny wokół wybrzeży Wielkiej Brytanii znajdą się pod wodą.
8. Około 17 drzew, tyle potrzeba aby wyprodukować jedną tonę papieru.
9. W Polsce rocznie zużywa się 400 milionów aluminiowych puszek, które można powtórnie przetworzyć oraz wykorzystać i to nieskończenie wiele razy. Sześć puszek ze złomu to oszczędność energii równej spaleniowi jednego litra paliwa.
10. 1 litr zużytego oleju silnikowego wylany do rzeki lub kanalizacji jest w stanie zanieczyścić 1 milion litrów wody.

Źródło: <http://www.byceko.pl/ciekawostki-ekologiczne/>

- **biocenoza** to naturalny zespół organizmów danego środowiska powiązanych ze sobą przez rozmaite czynniki ekologiczne i tworzących ze sobą organiczną całość.
- **biosfera** jest to zamieszkała przez żywe organizmy powierzchniowa część skorupy ziemskiej oraz troposfera, czyli najniższa warstwa atmosfery.
- **nisza ekologiczna** to całokształt czynników, o które dany gatunek może konkurować z innymi w biocenozie, termin ten określa pozycję danego gatunku w biocenozie.
- **ekologia** to nauka o związkach między żywymi organizmami a środowiskiem oraz między żywymi organizmami.
- **ekosystem** jest to obszar, w którym otoczenie nieożywione oraz żywe organizmy nawzajem na siebie oddziałują.
- **sybioza** to naturalne stałe współżycie dwóch odrębnych gatunków, korzystne dla jednego gatunku lub obu stron.
- **mimetyzm** jest to upodobnienie się niektórych gatunków zwierząt do środowiska barwą, wzorem ubarwienia, kształtem lub sposobem zachowania się w celach obronnych.

Źródło: www.eko.zhp.pl

Zbiórka 4

Samarytanka

Konspekt został przygotowany na kurs zastępowych „Szkola Małych Wodzów” oraz został wykorzystany w ramach projektu „Postaw na zastęp”. Zbiórka pozwala na zapoznanie się z podstawami udzielania pierwszej pomocy i poprawnym składem apteczki. Jej głównym celem jest propagowanie idei niesienia pierwszej pomocy.

Motyw tematyczny

- Technika harcerska: samarytanka
- Specjalności: ratownictwo

Zakres tematyczny:

- Numery alarmowe (112, 999)
- Prawidłowy skład apteczki
- Zakładanie temblaka na złamaną rękę
- Pierwsza pomoc w przypadku omdlenia
- Opatrywanie drobnych ran/krowotoków

Kierunki programowe, które realizuje materiał:

Zamierzenia – odbiorca po skończonych zajęciach będzie:

- potrafił złożyć prawidłowy meldunek;
- znał poprawny skład podstawowej apteczki;
- umiał opatrzyć krwotok i usztywnić złamane kończyny;
- potrafił udzielić pierwszej pomocy w przypadku omdlenia.

Wymagania sprzętowo-lokalowe

- Miejsce harcówka

Materiały i narzędzia potrzebne do przeprowadzenia zajęć

- Bandaże dziane (min po 1 szt./os.), wycięte elementy apteczki z załącznika, chusta trójkątna (po 1 szt. na 2 os.), kij, kartki A4, arkusz A3 lub większy, kolorowe flamastry/markery

Przebieg (skopiować kolejne elementy w razie potrzeby)

1. Wprowadzenie

Czas: 4 min

Forma: Obrzędowe rozpoczęcie

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy) wita się z zastępem według swoich obrzędowych zasad. Następnie mówi, o czym będzie zbiórka.

2. Układanie numeru 999

Czas: 3 min

Forma: Układanka

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Bandaże dziane (min. 1 szt./os)

Prowadzący rozdaje każdej osobie po jednym bandażu. Następnie dzieli zastęp na dwie równe grupy. Każda z drużyn ma za zadanie ułożenie z bandażu w jak najkrótszym czasie numeru alarmowego pogotowia ratunkowego (bez podawania numeru 999). W podsumowaniu należy zapytać się, czy uczestnicy znają jakiś inny numer.

3. Prawidłowy meldunek

Czas: 5 min

Forma: Praca w grupach

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Arkusz papieru A3, arkusze A4, markery

Zastęp pozostaje w tych samych grupach. Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy) rozdaje każdej grupie arkusz papieru A4 oraz marker. Grupa ma za zadanie napisać, jak według nich powinien wyglądać meldunek złożony pod numerem alarmowym.

Na końcu wspólnie z prowadzącym ustalają prawidłową wersję z odpowiednią kolejnością podawanych informacji i zapisują ją na arkuszu A3.

4. Zwijanie bandażu

Czas: 3 min

Forma: Pokaz

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Bandaże dziane (po 1 szt./os.)

Każdy z uczestników dostaje jeden rozwinięty bandaż (z punktu nr 2). Prowadzący pokazuje, jak należy prawidłowo zwinąć bandaż na kolanie. Następnie każdy z uczestników musi sam zwinąć swój bandaż.

5. Opatrywanie krwotoków

Czas: 15 min

Forma: Symulacja

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Załączniki: Bandaże dziane (1 szt./os.), kompresy gazowe (1 szt./os.)

Prowadzący z pomocą jednego ochotnika pokazuje, jak należy opatrzyć krwotok z przedramienia (gaza i bandaż). Następnie, w parach każdy ma za zadanie opatrzyć w ten sam sposób partnera.

6. Zwijanie bandażu na czas

Czas: 3 min

Forma: Konkurs

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Bandaże dziane (po 1 szt./os.)

Każdy z uczestników dostaje bandaż. Wygrywa ten kto najszybciej go zwinie.

7. Apteczka

Forma: Układanka

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Załączniki: Załącznik nr 1 (1 szt./os)

Uczestnicy muszą się podobierać w pary. Każda para dostaje zestaw powycinanych kartek z załącznika nr 1 zawierającymi potencjalne elementy apteczki. Zadanie polega na podzieleniu elementów na dwie kategorie: te, które mogą i te, które nie powinny się znaleźć w harcerskiej apteczce.

8. Gra w ogonki

Czas: 3 min

Forma: Zabawa

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Chusta trójkątna (1 szt./2 os)

Trzeba podzielić zastęp na dwie grupy. Jedna z nich dostaje chusty trójkątne, które wkłada sobie za spodnie (nie przywiązuje ich w żaden sposób). Następnie druga grupa ma za zadanie wyrwać po jednej chuście na osobę. Drużyna broniąca nie może używać rąk do obrony. Gdy już każda osoba z drugiej grupy zdobędzie własną chustę, następuje zmiana.

9. Temblak

Czas: 10 min

Forma: Pokaz, Symulacja

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Chusta trójkątna (1 szt./2 os)

Prowadzący pokazuje na chętej osobie, jak prawidłowo założyć temblak przy złamaniu ręki. Następnie uczestnicy ćwiczą w parach zakładanie temblaka.

10. Zabawa z kijem

Czas: 5 min

Forma: Gry i zabawy

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Kij (ok 1,5m)

Wszyscy stoją w kręgu. Jedna osoba wchodzi do środka z kijem. Ustawia go w środku okręgu i chodzi wokół niego. W pewnym momencie wymawia imię któregoś z uczestników i puszcza kij usuwając się z boku. Wywołana osoba musi złapać kij, zanim upadnie. Jeśli jej się nie uda, wchodzi do środka zamiast wcześniejszej osoby.

11. Omdlenie

Czas: 7 min

Forma: Pokaz, ćwiczenia w parach

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Karimata/materac

Jeden z uczestników symuluje omdlenie. Zastępowy pokazuje prawidłową pozycję, którą należy zastosować w takim przypadku. Następnie, w parach, uczestnicy ćwiczą stosowanie tej pozycji.

12. Zadanie międzylubkowe

Czas: 3 min

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Każdy członek zastępu ma przynieść na następną zbiórkę jeden element do apteczki

13. Zakończenie zbiórki

Czas: 4 min

Forma: Obrzędowe zakończenie

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Zastęp zbiera się w kręgu. Zgodnie z przyjętym w środowisku zwyczajem prowadzący robi podsumowanie i zakończenie zbiórki. Zaprasza uczestników na następne spotkanie podając jego dokładny termin i miejsce.

Spis załączników

1. Skład apteczki

Element, do którego się odnosi: Nr 7 Apteczka

Liczba kopii: 1 szt./os

Kolor wydruku: czarny

Wielkość kartki: A4

Grubość kartki: 80 g/m²

Kolor kartki: biały

Kalambury

Co powinno być w apteczce zastępu	Czego nie powinno być w apteczce zastępu
Bandaż elastyczny	Leki
Bandaż dziane	Skalpel
Nożyczki	Strzykawka z igłą
Gaza wyjąłowana lub opatrunek	Butla z tlenem
Chusta trójkątna	Worek zamorozprężalny (Ambu)
Koc NRC	Automatyczny defibrylator zewnętrzny

Zbiórka 5

Bohater – Szare Szeregi

Zbiórka zapoznaje uczestników z bohaterskimi harcerzami – rówieśnikami i trochę starszymi – z Szarych Szeregów, którzy mogą nam służyć za wzór do naśladowania.

Motyw tematyczny

- Wartości harcerskie: bohaterowie Szarych Szeregów.

Zakres tematyczny

- Grupy wiekowe Szarych Szeregów – przedziały wiekowe, nazwy, najważniejsze pełnione przez nich funkcje/zadania
  - Bohaterowie Szarych Szeregów – Rudy, Alek, Zośka
  - Pierwsza pomoc – założenie temblaka (przećwiczenie wiedzy z poprzedniej zbiórki)

Kierunki programowe, które realizuje materiał:

Zamierzenia – odbiorca po skończonych zajęciach będzie:

- czuł dumę z bohaterskiej postawy harcerzy podczas II Wojny Światowej;
- znał treści i formy pracy harcerzy z Szarych Szeregów;
- widział sens dbania o zaradność życiową, sprawność fizyczną i intelektualną.

Wymagania sprzętowo-lokalowe

- Miejsce: harcówka, ewentualnie boisko/teren otwarty

Materiały i narzędzia potrzebne do przeprowadzenia zajęć:

- 6 kopert, 6 zdjęć bohaterów, 2 kartki A4 z napisami odpowiednio „TAK” i „NIE”,

6 kartek A3, taśma klejąca, kartki ze swastyką, fragmenty tekstu o bohaterach, flamastry, 6 długopisów/markerów, 2 krzesetka/poduszki, lekkie piórko, 2 sznurki lub kreda, chusty, klej, 6 informacji o bohaterach (podzielonych na 4 części), 6 kartek z narysowaną swastyką, dowolne elementy na tor przeszkód (np. krzesetka, menażki, karimata).

Przebieg

1. Obrzędowe rozpoczęcie zbiórki

Czas: 5 min

Forma: Zwyczaje i obrzędy

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: W zależności od obrzędowości

Rozpoczęcie zbiórki zgodnie z obrzędowością drużyny/zastępu, obrzędowe sprawdzenie obecności.

2. Gawęda

Czas: 5 min

Forma: Gawęda

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Parę słów o początkach II wojny światowej, Szarych Szeregach.

Prowadzący przenosi uczestników w okres początków II wojny światowej.

Przykładowo:

Lato 1939 roku było ciepłe i piękne. Koledzy i koleżanki z drużyn harcerskich wesoło spędzali czas na obozie, organizując podchody, ćwicząc musztrę, przeprowadzając zwiady po okolicy. Myśleli o tym, że zbliża się wrzesień, czas będzie wracać do szkoły. Jednak okazało się, że powrót do szkoły nie będzie prosty. 1 września stała się rzecz niewiarygodna – Polska została zaatakowana przez swoich sąsiadów – Niemcy rządzone w tym czasie przez Hitlera. Bohaterska obrona m.in. Westerplatte niestety nie była wystarczająca – wkrótce hitlerowcy zaczęli zajmować kolejne miasta. Polska nie doczekała się wsparcia sojusznicznych krajów, a 17 września nastąpił kolejny cios – ze wschodu zostaliśmy zaatakowani przez Rosję.

Jednak naród Polski niezwykle ceni wolność i niepodległość – bardzo szybko zaczęły powstawać tajne, tzw. konspiracyjne organizacje na różne sposoby walczące z wrogiem. W Warszawie, już 27 września, czyli w niecały miesiąc po rozpoczęciu ataku, powstało tajne, podziemne harcerstwo, zwane Szarymi Szeregami. Jego naczelnikiem został Florian Marciniak ps. „Nowak”. Szare Szeregi wychowywały młodzież przez udział w walce z okupantem oraz tajne nauczanie i samokształcenie.

Dla harcerzy i harcerek nic nie miało być już takie samo jak kiedyś. Okazało się, że to, co miesiąc wcześniej ćwiczyli na obozie, będzie im niezwykle potrzebne na co dzień, a niektóre umiejętności bądź wiedza mogą ocalić życie.

3. Poszukiwanie kopert z bohaterami

Czas: 5-7 min

Forma: Gra

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: Koperty z podpisanymi zdjęciami (tyle, ilu uczestników), kartki (tyle ile uczestników), taśma, klej, długopisy/markery

Zastępowy przed zbiórką chowa w harcówce koperty ze zdjęciami bohaterów Szarych Szeregów - Rudego, Alka, Zośki. Mówi np.: „W czasie wojny wielką rolę odegrali w Polsce harcerze, którzy pomagali potrzebującym, wzmacniali morale Polaków, przynosili tajne wiadomości, odbijali więźniów, wysadzali transporty wojenne i robili wiele, wiele więcej. Największymi wzorami dla nas są trzej przyjaciele. Znajdźcie koperty, a dowiedzie się, o kim mowa.”

Każda osoba znajduje jedną kopertę i dostaje swojego Bohatera (bohaterowie mogą się powtarzać). Każdy przygotowuje sobie kartkę z imieniem, nazwiskiem i pseudonimem Bohatera, dokleja do niej jego zdjęcie i przyczepia sobie taśmą na klatce piersiowej.

Uwaga – koperty można też schować na terenie parku/ogrodu itp.

4. Gawęda o Małym Sabotażu i podziale na pionry wiekowe

Czas: 5-7 min

Forma: Gawęda

Odpowiedzialny: zastępowy

Załączniki: Załącznik nr 4 – przydatne informacje o Szarych Szeregach

Prowadzący opowiada gawędę o podziale Szarych Szeregów na pionry wiekowe i o zadaniach, jakie wykonywała każda z nich. W szczególności, skupia się na

zadaniach Zawiszeków i Małym Sabotażem przeprowadzanym przez Bojowe Szkoły.

5. Trening

Czas: 30 min

Forma: gra tematyczna

Odpowiedzialny: zastępowy

Materiały: kartki/flagi z narysowaną swastyką (tyle ile osób); fragmenty tekstu o Rudym, Alku, Zośce (dla każdej osoby, podzielony na 4); piórko, 2 sznurki lub kreda; chusty trójkątne lub chusty drużyny, dowolne elementy na tor przeszkód (np. krzesetka, poduszki, karimata, menażki)

Prowadzący – „Wczujcie się w sytuację swoich rówieśników z czasów II wojny światowej. Czy potrafilibyście z narażeniem życia wykonywać zadania, które pomogły tak wielu ludziom? Każdy prawdziwy Zawiszek bardzo dużo ćwiczył – żeby być szybkim, sprytnym i zręcznym. Przed Wami zadania trenujące tylko kilka z niezbędnymi umiejętnościami i cechami”.

Wszyscy uczestnicy muszą ukończyć zadania związane z precyzją, spostrzegawczością, skradaniem się i pierwszą pomocą. Zadania prowadzi po kolei zastępowy (gdy jest dużo osób dzieli się prowadzeniem zadań z podzastępowym). Za każde zaliczone zadanie harcerz dostaje od zastępowego fragment tekstu o swoim Bohaterze.

Zadania:

- **Precyzja i cierpliwość** – „Starsi harcerze z bronią w ręku brali udział w akcjach bojowych. Jednak młodszy też musieli ćwiczyć precyzję i cierpliwość, które przydawały się w wielu sytuacjach i mogły zapewnić sukces akcji” – delikatnie dmuchając, harcerze muszą przeprowadzić piórko przez krętą trasę.

Zastępowy przygotowuje trasę (50-100 cm) przed zbiórką – rysuje ją kredą na podłodze lub wykorzystuje dwa sznurki.

- **Skradanie się** – „Jednym z ważnych elementów Małego Sabotażu było zrywanie hitlerowskich flag wiszących w wielu miejscach miasta. Jednak trzeba było być bardzo ostrożnym, bo wszędzie były niemieckie patrole” - każdy harcerz musi zabrać 1 flagę ze swastyką. Flagi (kartki) leżą za SS-maniem (zastępowy z zamkniętymi oczami). Jeżeli SS-man ich usłyszy, wskazuje

ręką miejsce, z którego wydobywa się dźwięk. Wskazany harcerz zaczyna od początku.

- **Spostrzegawczość/orientacja w terenie** – „Każdy Zawiszak świetnie znał miasto, wiedział gdzie są skróty, gdzie można się schować i jak najszybciej dotrzeć do celu” – harcerze przechodzą określoną trasę przeszkód, licząc kroki i zapamiętując poszczególne elementy. Następnie muszą przejść tę trasę z zamkniętymi oczami (można ustawić obok siebie dwa tory przeszkód, żeby przyspieszyć grę). Uwaga – zastępowy przygotowuje tor przeszkód przed zbiórką.

- **Pierwsza pomoc** (sprawdzenie wiedzy z poprzedniej zbiórki) – „W czasie wykonywania przydzielonych zadań harcerze mogli zostać ranni lub spotkać inną ranną osobę np. cywila. Nie zawsze była obok sanitariuszka, więc znajomość podstaw pierwszej pomocy mogła komuś uratować życie lub zdrowie” – harcerze muszą założyć temblak rannemu w akcji koledze (sobie nawzajem).

6. Plakaty o bohaterach

Czas: 15 min

Forma: Plakat/ zajęcia plastyczne

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Załączniki: Kartki A3, kolorowe flamastry

Każdy (lub w grupach, jeśli bohater się powtarza) rysuje plakat dotyczący swojego Bohatera i tego, co się z nim kojarzy (charakterystyczne wydarzenia np. „kotwica” dla Zośki, Kopernik dla Alka). Harcerze bazują na informacjach zdobytych w poprzednim zadaniu oraz wiedzy własnej, jednak zastępowy może podpowiadać/sugerować.

Prezentowanie plakatów – prezentujący z każdej grupy opowiada o swoim bohaterze, mówi, jakich cech można się nauczyć od niego (np. waleczny, odważny, pomocny, pomysłowy, braterski, patriota).

7. Pif-paf

Czas: 5 min

Forma: Płas/zabawa w harcówce

Odpowiedzialny: zastępowy

Zastęp staje w kręgu, prowadzący w środku. Prowadzący „strzela” do jednej osoby w kręgu mówiąc „PIF”, dana osoba musi kucnąć. Osoby po bokach kucającego

muszą „strzelić” do siebie mówiąc „PAF”. Kto zareaguje ostatni, odpada. Żeby przedłużyć grę przy małej ilości osób, odpada ten, kto np. „spóźni” się 2 razy.

8. Gra tak/nie

Czas: 8-10 min

Forma: gra z elementami współzawodnictwa

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: krzeselka/poduszki, kartki z TAK i NIE, marker i kartka do zapisywania punktów, pytania do gry TAK/NIE (załącznik)

Zastęp dzieli się na trzy grupy według Bohatera otrzymanego na początku zbiórki (oddzielnie osoby z Rudym, Alkiem i Zośką). Prowadzący stawia 2 krzeselka/2 poduszki z przyklejoną kartką „TAK” i „NIE”. Następnie prowadzący czyta pytania dotyczące bohaterów z Szarych Szeregów (na które odpowiedź brzmi tak/nie). Przy każdym pytaniu biegnie jedna osoba z każdej grupy (kolejno). Która grupa pierwsza usiadzie na właściwej odpowiedzi, dostaje punkt. Wygrywa ekipa posiadająca najwięcej punktów.

9. Podsumowanie zbiórki, obrzędowe zakończone

Czas: 5 min

Forma: obrzędy i zwyczaje, zadanie międzyzbiórkowe

Odpowiedzialny: Osoba prowadząca zbiórkę (drużynowy/zastępowy)

Materiały: zależnie od obrzędowości, ewentualnie egzemplarze „Kamieni na Szaniec” do pożyczania

Zastęp zbiera się w kręgu. Zgodnie z obrzędowością drużyny/zastępu prowadzący robi podsumowanie i zakończenie zbiórki.

Zastępowy wyznacza zadanie międzyzbiórkowe – Wy też możecie poprawiać morale Polaków. Przez najbliższy tydzień uśmiechajcie się do obcych ludzi i policzcie, u ilu osób wywoła to uśmiech”. Dodatkowo, nagroda dla tego, kto w przeciągu 1 miesiąca przeczyta najwięcej rozdziałów „Kamieni na Szaniec”.

Spis załączników

1. Zdjęcia bohaterów Szarych Szeregów

Element, do którego się odnosi: 3

Liczba kopii: jedno zdjęcie/os.

Kolor wydruku: czarny

Wielkość kartki: A4

Kolor kartki: biały

2. Informacje o bohaterach

Element, do którego się odnosi: 5

Liczba kopii: tyle, ile wynosi spodziewana liczba osób

Kolor wydruku: czarny

Wielkość kartki: A4

Kolor kartki: biały

3. Pytania do gry tak/nie

Element, do którego się odnosi: 8

Liczba kopii: 1

Kolor wydruku: czarny

4. Informacje o grupach wiekowych Szarych Szeregów

Element, do którego się odnosi: 4

Liczba kopii: 1

Kolor wydruku: czarny

Zdjęcia bohaterów Szarych Szeregów

Tadeusz Zawadzki „Zoska”

Maciej Aleksy Dawidowski „Alek”

Jan Bytnar „Rudy”

Informacje o bohaterach

Jan Bytnar „Rudy”

Pseudonimy- Rudy, Czarny, Janek, Krokodyl, przybrane nazwisko Jan Karski. Od początku II wojny światowej aktywnie uczestniczył w konspiracyjnych działaniach Szarych Szeregów. Najpierw zajmował się Małym Sabotażem, a później dywersją i akcjami zbrojnymi. Zerwał hitlerowską flagę z gmachu warszawskiej Zachęty.

Wynalazł specjalny marker („Wieczne pióro”) do malowania „kotwic” na dużej wysokości i namalował kotwicę na Pomniku Lotnika.

Komendant Hufca Ochota „Południe” Chorągwi Warszawskiej (Ul „Wiśła”).

Aresztowany przez Gestapo 23.03.1943, przesłuchiwany i torturowany – nie wydał nikogo. Odbito go w „Akcji pod Arsenalem”.

Zmarł 30.03.1943r.

Jego imieniem nazwano 2. kompanię AK Szarych Szeregów.

Maciej Aleksy Dawidowski „Alek”

Pseudonimy – Alek, Glizda, Długi, Wojtek, Kopernicki, Koziorożec.

W 1941r. Obiął dowodzenie drużyną w hufcu „Mokotów Górny” (Roj MG), a po utworzeniu Grup Szturmowych 1. drużyny hufca (plutonu) GS „Południe” (SAD).

Brał udział w „Akcji pod Arsenalem” (dowodził sekcją „Granaty”), w której został ranny.

Wstawił się umieszczeniem napisu na murze Muzeum Narodowego - „Jam tu! Ludu Warszawy. Kiliński Jan”.

19.02.1942 – zdjęt niemiecką tablicę z pomnika Kopernika.

Zmarł 30.03.1942r.

Jego imieniem nazwano II pluton 2. kompani batalionu AK Szarych Szeregów.

Tadeusz Zawadzki „Zośka”

Pseudonimy – Zośka, Lech Pomarańczowy, Kajman, Kotwicki, Tadeusz Zieliński

Wygrał w konkursie na namalowanie największej ilości „kotwic” w swojej dzielnicy.

Komendant Hufca „Mokotów Górny” w Okręgu Południe Chorągwi Warszawskiej, a potem Hufca „Centrum”.

Dowódca akcji „Celestynów”, „Wieniec II” i „Czarnocin”.

Odnznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari V klasy i dwukrotnie Krzyżem Walecznych.

Obserwator w akcji pod Sieczychami, w której zginął bohaterską śmiercią (20.08.1943r.

Jego imieniem nazwano batalion AK Szarych Szeregów.

Informacje o bohaterach

1. Szare Szereg i to kryptonim harcerstwa w konspiracji – TAK
2. Pseudonim Jana Bytnara to „Zośka” – NIE
3. W Akcji pod Arsenalem odbito Rudego – TAK
4. Alek zmarł 30.03.1943 – TAK
5. Alek zdjął niemiecką tablicę z pomnika Kopernika – TAK
6. Jednym z pseudonimów Tadeusza Zawadzkiego był „Glizda” - NIE
7. Zośka zginął w akcji Sieczychy, w której był dowódcą – NIE
8. Najmłodszą grupą wiekową w Szarych Szeregach byli Zawiszacy – TAK
9. Szare Szeregi powstały we wrześniu 1940r.- NIE
10. W czasie Powstania Warszawskiego roznoszeniem wiadomości i listów zajmowali się harcerze z Bojowych Szkół – NIE
11. Imieniem „Zośki” został później nazwany jeden z batalionów harcerskich Armii Krajowej -TAK

Informacje o grupach wiekowych Szarych Szeregów

Szare Szeregi - organizacja harcerzy opierała się na strukturze przed-wojennego ZHP:

- chorągwie (ule)
- hufce (roje)
- drużyny (rodziny)
- zastępy (pszczoły).

Na czele Organizacji Harcerzy stał Naczelnik z Główną Kwaterą – Pasieką.

Na początku Szare Szeregi obejmowały ze względów konspiracyjnych jedynie młodzież powyżej 17 lat. Z czasem rozpiętość wieku zwiększono (dużo młodzieży chętnej do działania).

Naczelnicy Sz. Sz.

1. Florian Marciniak „Nowak” (27 września 1939 – 6 maja 1943)
2. Stanisław Broniewski „Orsza” (12 maja 1943 – 3 października 1944)
3. Leon Marszałek „Niedźwiadek” (3 października 1944 – 18 stycznia 1945).

Reforma Szarych Szeregów – podział na grupy wiekowe - 2/3 listopada 1942

1. „Zawiszacy”- do 14 lat
2. „Bojowe Szkoły”- 15-17 lat
3. „Grupy Szturmowe”- powyżej 18 lat

Zawiszacy – praktycznie nie brali udziału w walce bieżącej. Przygotowywali się do pełnienia służby pomocniczej, oraz kontynuowali naukę na tzw. tajnych kompletach. Na zawiszacką służbę pomocniczą składały się regulacja ruchu, łączność i ratownictwo. Z działań Zawiszy najbardziej znana jest zorganizowana w czasie powstania warszawskiego Harcerska Poczta Polowa Bojowe

Szkoły – głównym zadaniem była służba w Małym Sabotażu (akcja propagandową skierowaną do ludności polskiej, mająca na celu podniesienie polskiego morale). Prowadzona przez BS akcja "N" była akcją propagandową, skierowaną do Niemców, polegającą m.in. na podrzucaniu dywersyjnych ulotek i prasy, w celu obniżenia morale wroga. Drużyny BS uczestniczyły także w obserwacyjnej akcji "WISS" ("Wywiad – Informacja Szarych Szeregów"), śledząc ruchy niemieckich wojsk. W ramach przygotowań do akcji zbrojnej BS przechodziły przeszkolenie wojskowe, miały także przydziały do jednostek Armii Krajowej (np. jako oddziały łączności i oddziały rozpoznawcze). Także w BS przykładano dużą wagę do nauki – przygotowania do odbudowy Polski po wojnie (zgodnie z hasłem Dziś – Jutro – Pojutrze). W powstaniu warszawskim walczyli w Śródmieściu jako kompania, a w innych dzielnicach jako plutony piechoty.

Grupy Szturmowe - drużyny GS, będące częścią AK, pełniły służbę w "wielkiej dywersji". Oddziały GS wykonały wiele akcji bojowych, np. wysadzanie mostów kolejowych, pociągów z transportami wojennymi, odbijanie więźniów, likwidacja funkcjonariuszy niemieckich wykazujących się szczególnym okrucieństwem (np. odpowiedzialnych za katowanie Jana Bytnara "Rudego": Schultza i Langego/ Do powstania oddziały GS przygotowywały się przez wojskowe szkolenie w szkołach podchorążych (m.in. prowadzona przez Szare Szeregi Szkoła Podchorążych "Agricola"). Do okresu Pojutrza GS przygotowywały się kończąc naukę szkolną, podejmując tajne studia wyższe oraz samokształcenie. W czasie Powstania Warszawskiego wiele oddziałów GS brało udział w bezpośrednich walkach oddziałów AK.

Więcej na ten temat

Działania harcerzy podczas II wojny światowej, informacje o Rudym, Alku, Zośce Aleksander Kamiński „Kamienie na Szaniec”

Zawiszacy Jerzy Kasprzak „Tropami powstańczej przesyłki”

Autorzy

Michał Budzik – student kierunku lekarskiego na Warszawskim Uniwersytecie Medycznym, członek komendy Hufca Sulejówek oraz zespołu GK ZHP ds. „opcji zero”.

Agnieszka Drożdżyńska – z wykształcenia pedagog specjalny, z zawodu specjalista ds. rekrutacji. Harcersko: komendant Hufca ZHP Sulejówek, instruktorka HSR.

Kinga Kolasa – z wykształcenia pedagog, instruktorka z wieloletnim stażem, obecnie członek Komendy Hufca ZHP Sulejówek.

Aleksandra Lodoń – studentka Politechniki Warszawskiej na kierunku inżynieria biomedyczna, członek komendy Hufca Sulejówek ds. programu, była drużynowa 21 DH „WRZOSY”.

Marcin Pólkowski – absolwent Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie, instruktor Hufca ZHP Sulejówek zaangażowany w kształcenie, współtwórca kursów zastępowych „Szkoła Małych Wodzów”.

Agnieszka Zamecka – namiestniczka harcerska, wieloletnia drużynowa 13 DH „Echo”. Ukończyła Szkołę Główną Handlową w Warszawie.

